

«VIII Coloquio de Geografía Rural»

Jaca, de l'11 al 14 de juny de 1996

Anna Ribas
Carles Sanz

Universitat de Girona. Secció de Geografia
Plaça Ferrerter i Mora, 1 17071 Girona. Spain

Data de recepció: setembre 1996
Data d'acceptació: juliol de 1997

Resum

Aquesta és una ressenya dels continguts generals i del nivell de participació en el VIII Coloquio de Geografía Rural (AGE), celebrat a la residència universitària de Jaca (Osca) entre els dies 11 i 14 de juny de 1996. Els temes de treball es van pensar en consonància amb els temps actuals i les preocupacions de l'àmbit rural espanyol, ja integrat a la Unió Europea. El lema general és *Recursos y desarrollo rural*, concretat en quatre ponències: «Desarrollo rural de las zonas de montaña» «Agua y Agricultura: transformaciones recientes, problemas medioambientales i socioeconómicos» «Agroindustria y Comercialización de Productos Agropecuarios» i «Cuestiones de desarrollo rural en Iberoamérica»

Paraules clau: geografia rural, desenvolupament rural.

Resumen. *VIII Coloquio de Geografía Rural. Jaca, del 11 al 14 de junio de 1996*

En esta reseña se reúnen los contenidos generales y el nivel de participación en el VIII Coloquio de Geografía Rural (AGE), celebrado en la residencia universitaria de Jaca (Huesca) entre los días 11 y 14 de junio de 1996. Los temas de trabajo se pensaron en consonancia con los tiempos actuales y las preocupaciones del ámbito rural español, ya integrado en la Unión Europea, siendo el lema general *Recursos y desarrollo rural*, concretado en cuatro ponencias: «Desarrollo rural de las zonas de montaña», «Agua y Agricultura: transformaciones recientes, problemas medioambientales i socioeconómicos», «Agroindustria y Comercialización de Productos Agropecuarios» y «Cuestiones de desarrollo rural en Iberoamérica»

Palabras clave: geografia rural, desarrollo rural.

Résumé. *VIII Colloque de Géographie Rurale. Jaca, de l'11 au 14 juin 1996*

Voilà le compte rendu du contenu général, ainsi que du niveau de participation du VIII Colloque de Géographie rurale (AGE) qui a eu lieu dans la résidence universitaire de Jaca (Huesca), de l'11 au 14 juin 1996. Les sujets du travail ont été conçus en accord avec l'époque actuelle et avec les soucis du milieu rural espagnol, déjà intégré dans l'Union Européenne. Le titre général a été *Ressources et développement rural* et s'est concrété dans quatre exposés: «Desarrollo rural de las zonas de montaña» (Développement rural des zones de montagne), «Agua y Agricultura: transformaciones recientes, problemas medioambientales y socioeconómicos» (Eau et Agriculture: changements récents, problèmes socio-économiques et

de l'environnement), «Agroindustria y Comercialización de Productos Agropecuarios» (Agroindustrie et Commercialisation de Produits Agricoles) et «Cuestiones de desarrollo rural en Iberoamérica (Questions de développement rural en Amérique latine)».

Mots clé: géographie rurale, développement rural.

Abstract. *VIII Rural Geography Colloquium. Jaca, 11th-14th June 1996*

This is a short report on the contents and participants at the VIII Colloquium of Rural Geography of the Assotiation of Spanish Geographers (AGE) held at the the university residences at Jaca (Huesca) from 11th to 14th June 1996. The study topics chosen coincided with present trends and interests in the rural areas of Spain, now integrated in the European Union. The general theme was *Resources and rural development* and four sub-groups were formed under the following titles: «Rural development in mountainous areas»; «Water agriculture: Recent transformations, environmental and socioeconomic problems»; «Agro-industries and the marketing of agricultural products»; and «Rural development in Latin-America»

Key words: rural geography, rural development.

Del dimarts 11 al divendres 14 de juny de 1996 va tenir lloc a Jaca (Osca) el VIII Coloquio de Geografía Rural, organitzat pel Departamento de Geografía y Ordenación del Territorio de la Universidad de Zaragoza i el Grupo de Geografía Rural de la Asociación de Geógrafos Españoles (AGE). El nombre aproximat d'assistents fou d'un es 130 persones i s'hi presentaren un total de 68 comunicacions.

El col·loqui es va iniciar amb la conferència inagural del literat D. Avelino Hernández, en la qual destacà el paper clau que tenen les àrees rurals en l'organització del territori i, especialment, en la vida social de les persones que les habiten. A partir d'aquí, el col·loqui es va estructurar en quatre àmbits temàtics. En el primer àmbit, amb el títol de *Desarrollo rural de las zonas de montaña*, la professora Roser Majoral Moliner (Universitat de Barcelona) va explicar les treballs d'investigació que porta a terme l'Institut d'Estudis Pirinencs, a més de realitzar un recorregut històric per l'evolució dels estudis muntanyencs. Posteriorment va parlar dels Plans Comarcals de Muntanya a Catalunya, destacant l'increment en la renda d'aquestes zones de la muntanya catalana en relació amb les antigues zones industrials, les quals van perdre protagonisme respecte de les primeres. En aquesta ponència es presentaren un total de trenta-dues comunicacions, que posaren de relleu la pèrdua de població i la desvertebració que estan patint les àrees de muntanya, per finalment proposar tot un seguit de mesures destinades al desenvolupament integral d'aquests espais rurals. Entre aquestes mesures es destacaren la diversificació de les activitats

econòmiques (turisme rural, petites indústries i artesanía, treballs pel manteniment del medi ambient, etc.), la modernització de les activitats agràries, el desenvolupament de la Llei d'agricultura de muntanya i dels programes LEADER, etc. Finalment, el relator de les comunicacions, el professor Enrique Ruiz Budia (Universidad de Zaragoza) va plantejar un seguit de qüestions que donaren peu al debat entre els assistents: és excessiu el protagonisme del turisme en els LEADER?, quan es parla de diversificar les activitats econòmiques, no reverteix en una especial competència entre elles (hi ha planificació o el desenvolupament es deixa només a la demanda privada (treballen els professionals de la geografia en els programes LEADER?

El segon àmbit temàtic d'aquest col·loqui portava per títol *Agua y Agricultura: transformaciones recientes, problemas medioambientales i socioeconómicos*. Aquesta ponència va anar a càrrec del professor de la Universidad de Alicante, Antonio Gil Olcina, que va basar el seu discurs en cinc eixos temàtics. En primer lloc, l'eficàcia dels nous sistemes de reg. Aquí posà de relleu que el 64% de les actuals terres de regadiu de l'Estat espanyol continuen utilitzant el mètode tradicional de gravetat, mentre que un 25 % utilitza l'aspersió i només el 9%, el reg localitzat, si bé aquest últim demostra ésser el més rendible. El segon eix temàtic el va dedicar als regadius extensius recents, en el qual es va destacar el major pes del regadiu extensiu sobre l'intensiu en algunes comunitats autònomes espanyoles, com Andalusia, Castella-Lleó i Aragó. El tercer bloc temàtic va tractar l'agricultura d'avantguarda, en concret el cas de sud-est espanyol, on es van assenyalar els problemes derivats de l'agricultura «sota plàstic», en especial la dependència tecnològica forana, les oscil·lacions en els preus, la sobreexplotació dels aqüífers, les captacions il·legals d'aigua per al reg, els residus agrícoles com els plàstics, etc. A continuació es va fer menció dels problemes que comporta la sobreexplotació d'aqüífers, en especial la salinització de l'aigua en molts indrets de l'Estat espanyol. Per últim, i a partir de les darreres aportacions i tendències realitzades al Plan Nacional de Regadíos, es va apuntar que les prioritats actuals en matèria de noves terres de regadiu s'adrecen a millorar i consolidar el regadiu actual i a rebutjar les reivindicacions històriques mancades de viabilitat. A títol de conclusió, el professor Antonio Gil Olcina va plantejar la necessitat d'encaminar totes les actuacions cap a un desenvolupament rural sostenible, la qual cosa implicaria pensar i actuar entorn de la potenciació d'activitats lligades a l'agricultura biològica, les activitats artesanals, el turisme rural, els espais naturals protegits, la caça i altres iniciatives nascudes de plantejaments associatius.

Les quinze comunicacions que es presentaren en aquesta ponència es van agrupar en tres blocs. Un primer bloc reunia diferents anàlisis de les transformacions més recents experimentades per l'agricultura de regadiu, en especial l'estudi de casos relacionats amb el desviament del recurs d'aigua per a usos agraris cap als usos turístics. Un segon bloc incidia en els costos mediambientals que ocasionaven els regadius en alguns indrets de la Península, mentre que el tercer bloc insistia especialment en els problemes d'ordre socioeconòmic derivats

de la implantació del regadiu. En el debat posterior es plantejaren els problemes metodològics que existeixen en el càlcul d'ofertes i demandes d'aigua per a usos agraris, així com dels derivats tant de l'opció dels transvasaments com de l'agricultura d'avantguarda.

El tercer dia, la jornada es va iniciar amb la tercera ponència, titulada *Agroindustria y Comercialización de Productos Agropecuarios*, que va anar a càrrec del professor Francisco Feo, de la Universidad Autónoma de Madrid. En primer lloc, va centrar la seva exposició en l'anàlisi de les etapes per les quals ha passat el sistema agroalimentari mundial, fent un èmfasi especial en les èpoques més recents. Segons el professor Francisco Feo, els principals canvis en el sector agroindustrial en les últimes dècades es podrien sintetitzar en la concentració creixent d'empreses agroindustrials, la diversificació de productes i canals de distribució de les grans empreses multinacionals, la dependència del sector agropecuari respecte de les grans cadenes de comercialització, els importants avenços biotecnològics (els quals no provenen de les agroindústries sinó d'empreses químiques i farmacèutiques), els països desenvolupats com a principals exportadors de productes alimentaris i l'augment en dependència tecnològica per part dels països menys desenvolupats. Seguidament, l'anàlisi es va centrar en l'Estat espanyol, fent especial referència a la distribució i comercialització de la producció agroindustrial i assenyalant la importància del cooperativisme i les denominacions d'origen com a distintiu de qualitat. Finalment, es van destacar els canvis que s'han produït en els darrers anys en els hàbits de consum d'aliments, remarcant la creixent importància dels articles de menjar ràpid i/o precuinats, i del sector de la restauració. El relator va exposar, a grans trets, els temes predominants en les setze comunicacions aportades en aquesta tercera ponència, destacant com a tret comú a totes elles el concepte de sistema agroalimentari tradicional, d'integració i cooperatiu en relació amb el desenvolupament rural.

A continuació, i en la sessió de la tarda, es va desenvolupar la quarta ponència, que portava per títol *Cuestiones de desarrollo rural en Iberoamérica*. S'hi varen exposar dos casos diferents de desenvolupament d'àrees rurals a Iberoamèrica. El primer cas fou presentat per la professora Denise Douzant (Université de Paris X, Nanterre), la qual va analitzar els canvis que s'han produït a Cuba a partir de la caiguda del socialisme a l'Europa de l'Est. En el seu discurs va destacar la creixent preocupació del govern cubà de produir més excedents i crear noves directrius i polítiques que van des de la producció estatal i la dels petits agricultors fins arribar al cooperativisme. El segon cas va anar referit a una regió de Xile central, la comuna de Empedrado, en la qual el professor Carlos Mena (Universidad de Santiago de Chile) va explicar com s'ha passat de la petita propietat i la dedicació a l'explotació minera a la gran propietat derivada de la dedicació a l'explotació forestal per part d'una empresa forestal.

Les comunicacions varen ser resumides per la professora Dominga Márquez, de la Universidad de Sevilla. Per àmbits d'estudi, dues anaven referides a Brasil,

dues a Argentina, una a Mèxic, una a Guatemala i una al conjunt de l'Amèrica Llatina. En totes elles es feia menció dels diversos canvis experimentats en els darrers anys en els usos del sòl de l'espai rural, a la vegada que s'apuntaven algunes reflexions sobre la possibilitat d'aplicar un desenvolupament rural sostenible en aquests indrets objecte d'estudi.

Per últim, i com a cloenda dels actes acadèmics, tingué lloc en l'auditori una taula rodona sobre les repercussions de la reforma de la PAC en l'agricultura espanyola. Aquesta estava constituïda per Fernando Molinero (Universidad de Valladolid), Javier Gros (Director General d'Estructures Agràries del Govern d'Aragó) i per Jaime Dena (representant del sindicat UAGA); va actuar com a moderador el professor Antonio López Ontiveros (Universidad de Córdoba).

Fernando Molinero va fer un breu recorregut per la història de la PAC, destacant els trets més importants de cada una de les diferents etapes: productora i productivista (fins al 1985), ruralista (1985-1992) i competitiva (des del 1992). D'altra banda, també va remarcar alguns aspectes sobre el futur de la PAC: com pot afectar l'entrada de nous països a la política de subvencions actuals, la tendència a igualar els preus de la UE amb la resta de països del món, el nou paper de l'agricultor com a element indispensable en la cura del medi ambient, etc. Per Molinero, l'agricultor haurà d'assumir cada vegada més una funció productiva però també de protecció del medi ambient rural. L'aportació de Javier Gros es va centrar a explicar les repercussions que ha tingut a l'Aragó la reforma de la PAC. Per la seva banda, Jaime Dena va ser molt crític en la seva intervenció, amb afirmacions com que la gran crisi agrària espanyola va aparèixer a partir de l'entrada d'Espanya a la CEE. Igualment, va destacar els desequilibris en el repartiment dels ajuts, exemplificant-ho amb el cas de l'Aragó, on el 7% dels agricultors s'emporten el 50% de les subvencions comunitàries, amb l'agravament que aquests són en la gran majoria empresaris que res o molt poc tenen a veure amb el món rural. Tot seguit es va encetar un interessant debat entre els assistents, en el qual es va destacar, en diverses ocasions, el greu problema de repartiment que comporta el fet que el 20% dels productors rebin el 80% de les subvencions. Com a alternatives possibles es va proposar, pel cas de l'Aragó, la incentivació de la ramaderia extensiva, la qual actuaria alhora com a element clau en la prevenció d'incendis forestals.

Per últim, i com a clausura de tots els actes del col·loqui, el divendres es varen realitzar dues sortides de treball diferents: una a la zona de colonització de Bardenas i l'altra a les àrees turístiques del Pirineu aragonès: el Serrablo i el Valle de Tena.